

İmza

Hazırlayan
Emine Gürsoy Naskali

İmza

Hazırlayan
Emine Gürsoy Naskali

ISBN: 978-625-6714-60-1
PA Paradigma Akademi Yayınları
Sertifika No: 69606

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Yayın Sorumlusu: Nevin SUR

Tasarım&Kapak: Himmet AKSOY

Matbaa: Meydan Baskı | Sertifika No: 70835

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığında alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Ocak 2024

Kültürel İzlerimizden Dövme

Hamdiye Önal Çapık*

H. Nurgül Begiç**

Giriş

Tarihsel süreçte dövme, toplulukları ve bireyleri birbirinden ayıran özelliklerdendir. Geçmişte kabile veya toplulukların işareti olduğu ve belirli geleneksel işaretleri taşıdığı bir uygulamadır. Bu uygulamanın kökeninde mitlerle bağlı bulunduğu düşünce ve inançlar ağır basmaktadır. Geleneksel kültürlerde söz ile ifade edilemeyen vücudun belli bölgelerinden çizilen motiflerle anlatılmaya çalışıldığı bir ifade aracıdır. Türk toplumlarında kadim bir geçmişe sahip olan dövme ve dövmecilik, is, çivit, öd, yeni kız çocuk doğurmuş anne sütü karışımının deri altına iğnelerle işlenmesidir. Mardin ve çevresinde kadın ve kızlar bedenlerine yaptırdıkları dövmelerin önceliği güzelleşmek, nazardan korunmak, üstlerine kuma gelmemesi, doğurgan olma gibi arzularını gerçekleştirmektir. Bunun yanı sıra kadınların bağlı olduğu etnik ve kültürel bir imge / simgedir. Dövme bireyin yaşadığı toplum içinde kendini ifade etmek için sembolik işaretler ile duygularını, isteklerini bedene işlenen izlerle yaşadığı toplumda kolay anlaşılma ve geleneksel hale gelerek bir aidiyet oluşturmaktadır.

Tarih boyunca birlikte yaşayan toplumlar ürettikleri ortak değerleri benimseyip anlamlandırarak kendilerine has kültürlerini oluşturmuşlardır. Ortak birçok değer karşılığında toplumlar işaret ve semboller üretmişler ve bunların bir kısmı zamanla sihir, tılsım ve büyüsel nitelik

* Uzman Öğrt., hamdiyeonal72@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9940-5483.

** Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İzmir, begicnurgul@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-5727-7516.

taşıyan değerlere dönüşerek farklı anlamlar kazanmıştır. Yaşam tarzındaki duygu ve inanç ortaklıkları ile edinilen bilgi birikimine bağlı olarak belirli bir değer yüklenen semboller gelecek kuşaklara aktarılarak yaşatılmıştır. Bu ortak değerler bir taraftan toplum içindeki fertlerin birbirini anlaması ve bağlarının güçlenmesini diğer taraftan dışa karşı kendini ifade etmesini sağlamıştır (Begić ve Çapık, 2020, s.154).

Beden üzerindeki yazılı çizili gösterimler kültürün bedenselleştirilmesini göstermektedir. Bir kültürel taşıyıcı olarak beden üzerine çizilen dövmeler kültürel geçmişimiz hakkında bize çok önemli bilgiler sunmaktadır. Hem beden hem de bedene eklenen dövmeler kültürün beden üzerine yazılımını açıkça ve fazlasıyla gösterilir. Yücel ve Çevik, (2015,17) tarafında yapılan bir araştırmada daha önce bir inanca olan bağlılığı ya da bir gruba olan aidiyeti simgeleyen dövmelerin, günümüzde ise daha çok kişisel yaşamlarının, duygu ve düşüncelerini somutlaştırmak için kullandığını belirtmişleridir.

Dövmelerin taşıdığı kültürel kodları analiz etmek bu toplulukların düşüncel, estetik, inançsal yapıları hakkında önemli bilgiler vermektedir. Her şeyden önce bedenin bu geleneksel topluluklar inanç fiziksel var oluştan öte kültürel var oluşa işaret ettiği açıktır (Fırat, 2017, 12-15). Farklı zamanlardaki dövme geçmişi incelendiğinde dünyanın, farklı yerlerindeki insanların inançlarını ve belirli bir gruba olan aidiyetini, toplumdaki konumunu, statüsünü, saygınlığını, aşklarını, hayatında değerli olan kişileri ve yaşantılarını derilerine kazıyarak işaretleyerek kalıcı hale getirdikleri görülmüştür. Bu damgalar bazı zamanlarda kişinin derisine zorla kazılmış olması onu bir köle, bir suçlu, içinde bulunduğu gruptan ya da topluluktan dışlamak için kullanılmıştır. Tarihte dövme ve damgalar, kişilere zorla yaptırılması onu, sosyal olarak dışlanan gruplara olan aidiyeti de göstermiştir (Yücel ve Çevik, 2015,22).

Dövme sözlük anlamı; vücut derisi üzerine iğne vb. sivri bir araçla çizilmek ve içine renk veren maddeler konulmak yoluyla yapılan yazı veya resim olarak tanımlanmıştır (TDK, 2020). Dövme insan cildinde boya maddesiyle yapılan kalıcı şekildir (TDV, 2020). İs, çivit, öd, kız çocuğu doğurmuş anne sütü, mürekkep, likit, çinko-karbon ve nadiren de koyun ile inek sütü karışımın deri altına iğnelerle işlenmesine dövme denir.

Modern insanların yaptıkları dövmeler birer kimlik göstergesi olarak okunabilirler, fakat geleneksel topluluklarda görünen dövme bireysel kimliğin dışı vurumun da öte onun içinde var olduğu kültürel bağlamın bütün örüntülerini sergiliye bilmektedir (Fırat, 2017, 12-15).

Mardin yöresinde görülen dövme; süslenme, nazardan koruma, tılsım, bereket ve güzellik getirdiğine inanılmaktadır. Dövme, is, çivit, öd, anne sütü ve çok nadiren de olsa kullanılan koyun ile inek sütünden elde edilen karışımın deri altına iğneler ile işlenmesine denir. İlkel dövme ana hatlarıyla, deriye yan yana küçük delikler açmak, bu deliklere is, sürme, likit, mürekkep, kına, çivit gibi maddeler konulmak suretiyle yapılır. Yörede geleneksel yöntemlerle yapımı halen devam edilen dövme yöre halkı tarafından farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Türkçe konuşan topluluklarda "dövün, döğün" olarak Kürtçe ve Arapça konuşan topluluklarda "dek, dak" ve Arapça konuşan diğer bazı gruplar "vesm, veşm" olarak adlandırılmaktadır (Fırat, 2017). Geleneksel dövme çok geniş bir coğrafyada pek çok toplum tarafından uygulanmıştır. Anadolu'da en çok Güney Doğu Anadolu'da görülmüştür. Güney Doğu Anadolu tarihinde dövme "dek" kelimesi ile anılırdı. Dövme yapan erkeğe "dekkak", bayana "dekkake", dövme yaptıran erkeğe "medkuk", kadına "medkuke" denir. Güney Doğu Anadolu'da gezgin olarak yaşayan bir topluluk olan Karaçiler bunu bir meslek olarak yapagelmışlerdir (Çetin, 2015). Dövme yapmakta kullanılan malzemeler "el-merare" denilen safra yani "öd", "sıraç" denilen idare lambasından elde

edilen "is", "Halîb Ümmül-Bint" denilen kız çocuğu annesi sütünden oluşmaktadır. Dövme yapımında "ibre" denilen birbirine 11 iple bağlanmış bir veya birden fazla dikiş iğnesi kullanılmaktadır. Sıraçtan elde edilen is kız çocuğu emziren annenin sütü ile öd sıvısı bir kabın içinde karıştırılır. Bu karışım bir müddet bekletilir. Bilahare medkukun, dövme yaptırmanın istediği yere dekkak tarafından işlenir. Dövme "Merbaiye" denilen bahar mevsiminin başında yaptırılır. İşaretlerin şekli bozulmasın diye ergenlik döneminden sonra dövme yaptırmayı tercih ederler (Hazar, 2007:353). Arapça'da "veşm" kelimesiyle ifade edilen dövme, Hz. Peygamber devrinde özellikle cahiliye çağında kadınlar arasında yaygın bulunuyordu. En güzel şekilde yaratılan insanın tabii görüntüsünde değişiklikler yapılmasını hoş karşılamayan Hz. Peygamber, bu türden çeşitli uygulamalar yanında dövmeyi de yasakladı: dövme yapan ve yaptıran kadınlara Allah'ın lanet ettiğini bildirdi. Konu ile ilgili hadis metinlerinde sadece kadınların zikredilmesinin sebebi, Arap toplumunda bugün de olduğu gibi daha çok kadınların dövme yaptırmasıdır. Dövme yaptırmanın dini hükmü açısından kadınla erkek arasında fark yoktur. Nevevi, (13. yüzyılda yaşamış Arap hadis ve fıkıh bilgini) sağlık bakımından zarar vermediği takdirde dövmenin vücuttan giderilmesi gerektiğini söyler (Yaran, 1994:521-522). Dövme yapmak, Musevi inancında bir tanrısal buyruk olarak Tevrat'ta yasaklanmıştır. "Tevrat'ta vücuda dövme yaptırmayı, ölü arkasından düzenlenen ağıt sırasında ağlayanın tırnaklarıyla yüzünü yırtması olayı ile birlikte ele almış ve "Ölüler için bedeninizde yara açmayacaksınız, kendinize dövme işareti koymayacaksınız" cümlesiyle her ikisini de nehyetmiştir" (Yaran, 1994:521-522). Güneydoğu Anadolu bölgesinde yapılan ve kadına ayrı bir güzellik katan bu süsün, çiçek, yıldız, haç, tarak, kalp gibi onlarca simge ile kendileri hakkında veya toplum, din gibi konularda konuşmaları engellenen kadınlar için bir anlamı vardır. Yapılan bu dövmeler, göğsündeki bir çiçeğin aslında sevgilinin baş harfi

olması, sıra sıra dizilmiş tarak görüntüsünün aslında köyün ağasıyla evlenme hayali anlamına gelmesi gibi söylemek istenip de söylenemeyenleri yansıtır. Dövmelerde ayrıca mitolojik özelliklere sahip, stilize edilmiş geyik, dağ keçisi, kanatlı at, pars, kaplan, yırtıcı kuş, balık gibi özgün hayvan figürlerine ve bitki motiflerine rastlanmıştır (Diyarbakırlı, 1972). Kuzey Amerika yerlileri arasında 12 yaygın olan Haida dövmelerinin ayı, kunduz, kurt, kartal, balık gibi aile totemlerinin armalarını gösteren tasarımlar şeklinde olduğu görülmüştür. Alın ve yanaklara yapılan dövmeler, kötü ruhlar tarafından oluşturulduğuna inanılan baş ve diş ağrılarının tedavisinde kullanılmıştır. Bunlar dışında Kuzey Amerika yerlileri arasında dövme; ergenlik döneminde sembolik bir geçiş töreni niteliğinde olmuş ve savaşçıları onurlandırmak amacıyla kullanılmıştır (North American Tattoos, 2018). Erken Roma İmparatorluğu döneminde kölelerin alınlarına 'Ben kaçagım, beni durdur.' yazısı kazınmış, Asya'ya ihraç edilen köleler 'Vergisi ödendi.' yazısıyla işaretlenmişlerdir. Hristiyanlığın yaygınlaşması ile birlikte Roma İmparatorluğu'ndaki köle ve suçlulara yapılan dövme uygulaması yavaş yavaş terk edilmiştir (Greek and Roman Tattoos, 2018).

Mardin Hakkında Genel Bilgiler

Adına ilk kez IV. yüzyıl kayıtlarında rastlanan Mardin, bu tarihten itibaren Ortaçağ boyunca, İslam coğrafyacılarının el-Cezire adını verdikleri Fırat ve Dicle nehirlerinin yukarı havzalarını kapsayan bölgenin önemli merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bilhassa XI. yüzyıla kadar Mardin'i önemli kılan şeyin topografyasının sağladığı jeostratejik üstünlükle bütünleşen muhteşem kalesinden ibaret olduğu görülür. Mardin'i sadece askeri harekâtların üssü olmaktan çıkarıp el-Cezire'nin en önemli siyasi, kültürel ve ekonomik merkezlerinden biri haline getiren gelişmeler ise, XII. yüzyılın başındaki Artuklu hâkimiyetiyle başlar. Böylece Mardin Artukluları adıyla yaklaşık üç asır sürececek ve şehre, tarihinin en parlak devrini yaşatacak olan süreç de başlamış

olur. Bu dönem, kale dışına taşan mahalleri, sarayları, camileri, medreseleri, hanları, hamamları, çarşıları ve pazaryerleriyle Mardin'in gerçek anlamda bir şehir haline gelişini ifade etmektedir. Mardin'in ne zaman ve nasıl kurulduğuna dair kesin bilgiler olmamakla birlikte bu konuda efsanelerle karışık pek çok rivayet bulunmakta olup aynı durum şehrin adı içinde geçerlidir. Mardin ismi bazı tarihçilere göre Süryanice "Merdo" dan, kimine göre Ermenice "Mardi" den, kimine göre de Fars kaynaklarının zikrettiği "Marde" adlı bir kavimden gelmektedir. Öte yandan hem askeri hem de ticari açıdan bu kadar stratejik bir mevkide yer almasına rağmen ilkçağ kaynaklarında Mardin adına pek rastlanmamaktadır. Nitekim Mardin adını ilk kez IV. yüzyıl Roma müelliflerinden Antakyalı tarihçi Ammanianus Marcellinus'un Amid-Nusaybin yolunun "Izala dağı üzerinden, Maride (Mardin) ve Lorne kaleleri arasından" geçtiği şeklindeki kaydında görmekteyiz (Çevik, 2006).

XII. yüzyılda Artuklu başkenti olan Mardin'in en önemli tamamlayıcı unsuru bugün

Kızıltepe'ye denk düşen Düneysir'dir. Düneysir XII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Diyar-ı Bekr'in hatta el-Cezire'nin önde gelen ticaret, kültür ve bilim merkezlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. XII. yüzyılın başında Mardin'in Artuklu devletinin başkenti olması ve çok hızlı bir gelişme kaydederek o dönem için hem Diyar-ı Bekr'in hem de el-Cezire'nin en önemli merkezi haline gelmesi buraya bağlı küçük bir yerleşim birimi olan Düneysir'in de kaderini olağanüstü denilebilecek ölçüde değiştirmiş olduğu gözükmektedir (Sarıbyık, 2006).

Saha çalışmaları Mardin ili ve özellikle Kızıltepe ilçesine bağlı Yumrucak Köyü, Dikmen Köyü, Alakuş Köyü, Barış Köyü ve Eroğlu Köylerinde gerçekleştirilmiştir.

Mardin'de Görülen Geleneksel Dövmeler ve Genel Özellikleri

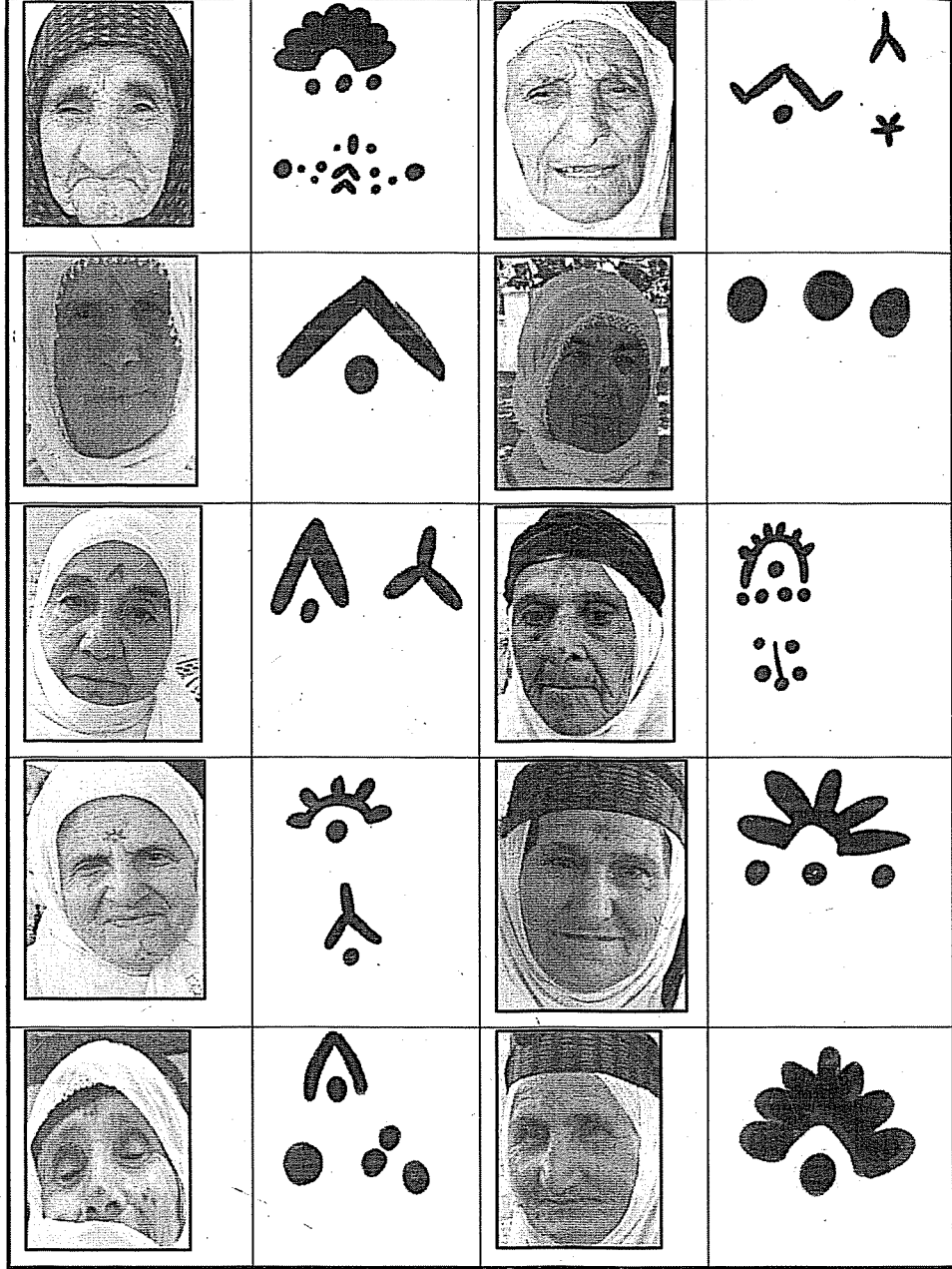
Dövmeye dünyanın pek çok yerinde rastlanır. Özellikle Hindistan, Balkanlar, Orta Asya, Mısır, Yunanistan, İtalya (Roma) Japonya ve Ortadoğu'da geleneksel olarak devam etmektedir.

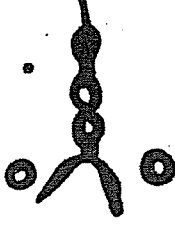

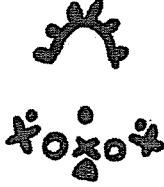

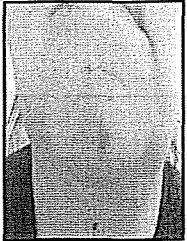

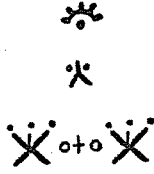

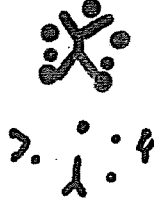
Dövmenin Anadolu'ya gelişi özellikle baharat ve ipek ticaret yollarının Anadolu'dan geçmesi yüzündendir. Mardin'de görülen geleneksel dövmenin büyük göçlerle, savaş ve ticaret yoluyla aktarıldığı düşünülmektedir. Mardin yapılan dövme tekniği Anadolu'daki dövmelerden çok farklı değildir. Hatta Orta Asya ve Orta Doğuda yapılan dövmeler ile benzerlik göstermektedir. Mardin dövmeleri başta Orhun yazıtları olmak üzere tarihe ışık tutmuş yazıtlardaki işaretler ile benzerlik göstermektedir. Bu bağlamda Mardin dövmelerinin sadece resim değil, dövmelerin yazıya dönüşmüş şekilleridir.

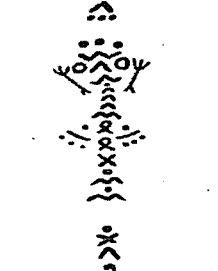

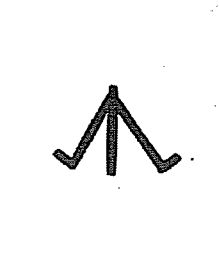

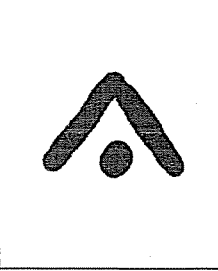

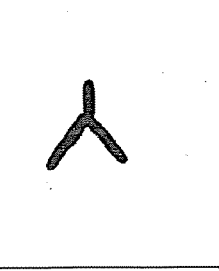

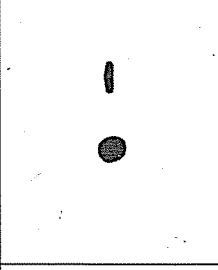

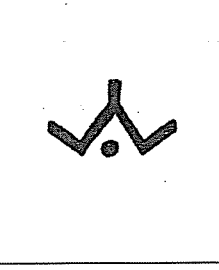

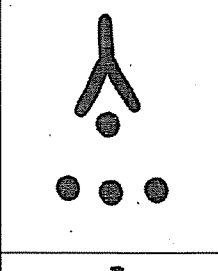

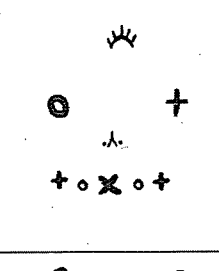
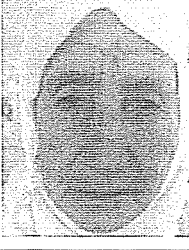
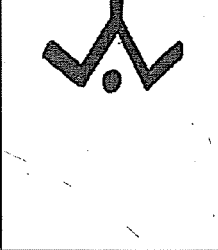

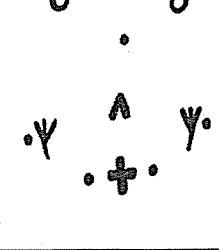
Saha çalışmalarında kaynak kişiler ile yapılan görüşmelerde yapılan dövme motiflerinin ne amaçla yapıldığı veya anlamının ne olduğunu sorulduğunda genel olarak güzelleşmek, süslenmek, şans getirmek, sağlık, nazar, erkeklerin beğenisini kazanmak, evlenebilmek, kuma gelmemesi ve çocuk doğurmak gibi niyetiyle yapıldığını ifade etmişlerdir. Kimlerin dövme yaptırdıkları sorulduğunda genel olarak annem, teyzem, büyük annem, ninem ve yengelerinin yaptırdıklarını, onlarda büyüklerinden görerek yaptırdıklarını söylemişlerdir. Bu sürecin anneden kızına kültürel aktarımdır.

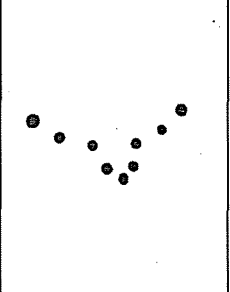

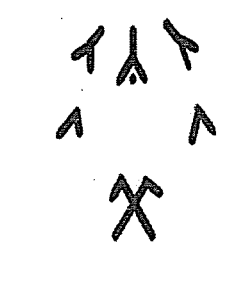

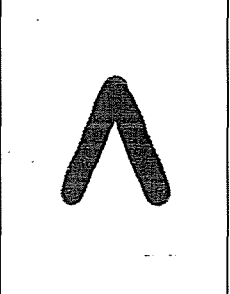

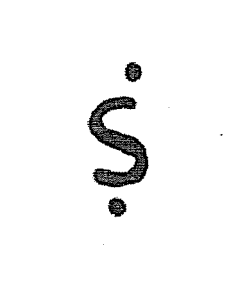

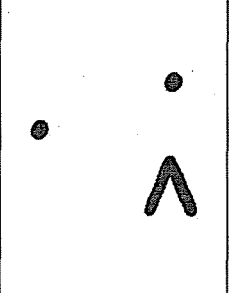

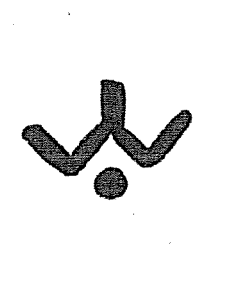

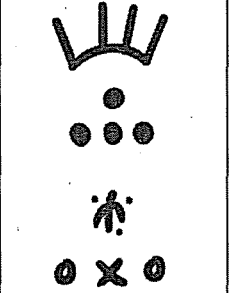

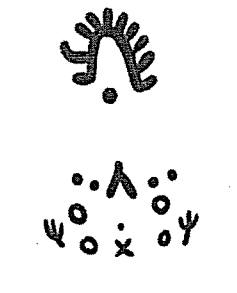
Çalışmada yörede yapılan saha çalışmasında incelenen dövme motifleri kaydedilmişti. Saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri uygulandığı uzuvlara göre sınıflandırılmış ve dövme motifleri yüz, el, ayak ve vücudun görünmeyen yerleri olarak aşağıda gösterilmiştir.

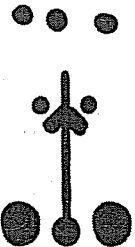
Saha araştırmasında yüz bölgesinde kayıt edilen dövmeleler
(Çapık, H.Ö., 2020)

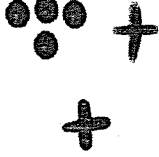

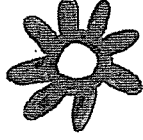

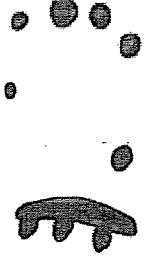
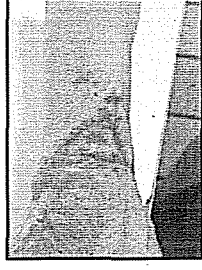
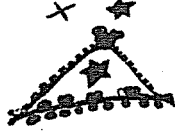

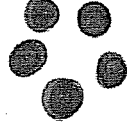

			
			
			
			
			

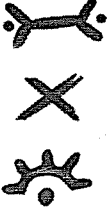

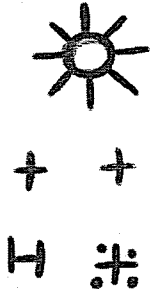

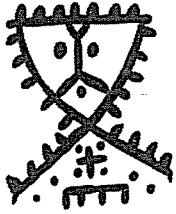
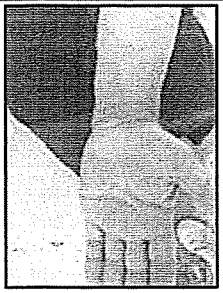

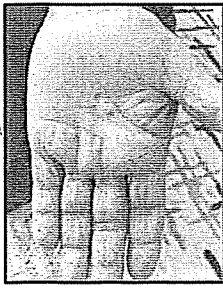

			
			
			
			
			

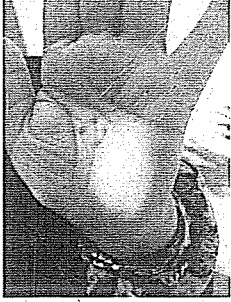

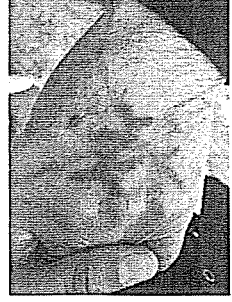
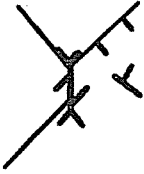

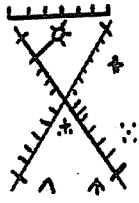

			
			
			
			

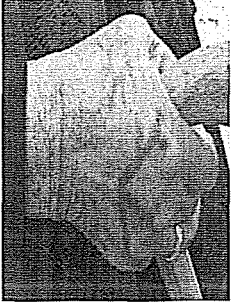

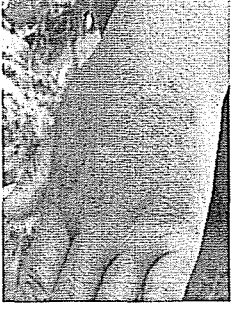

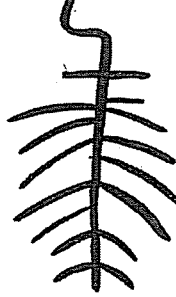

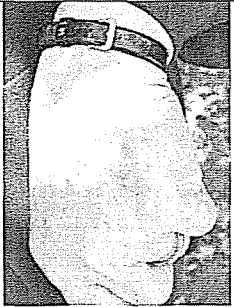

			
			
			
			

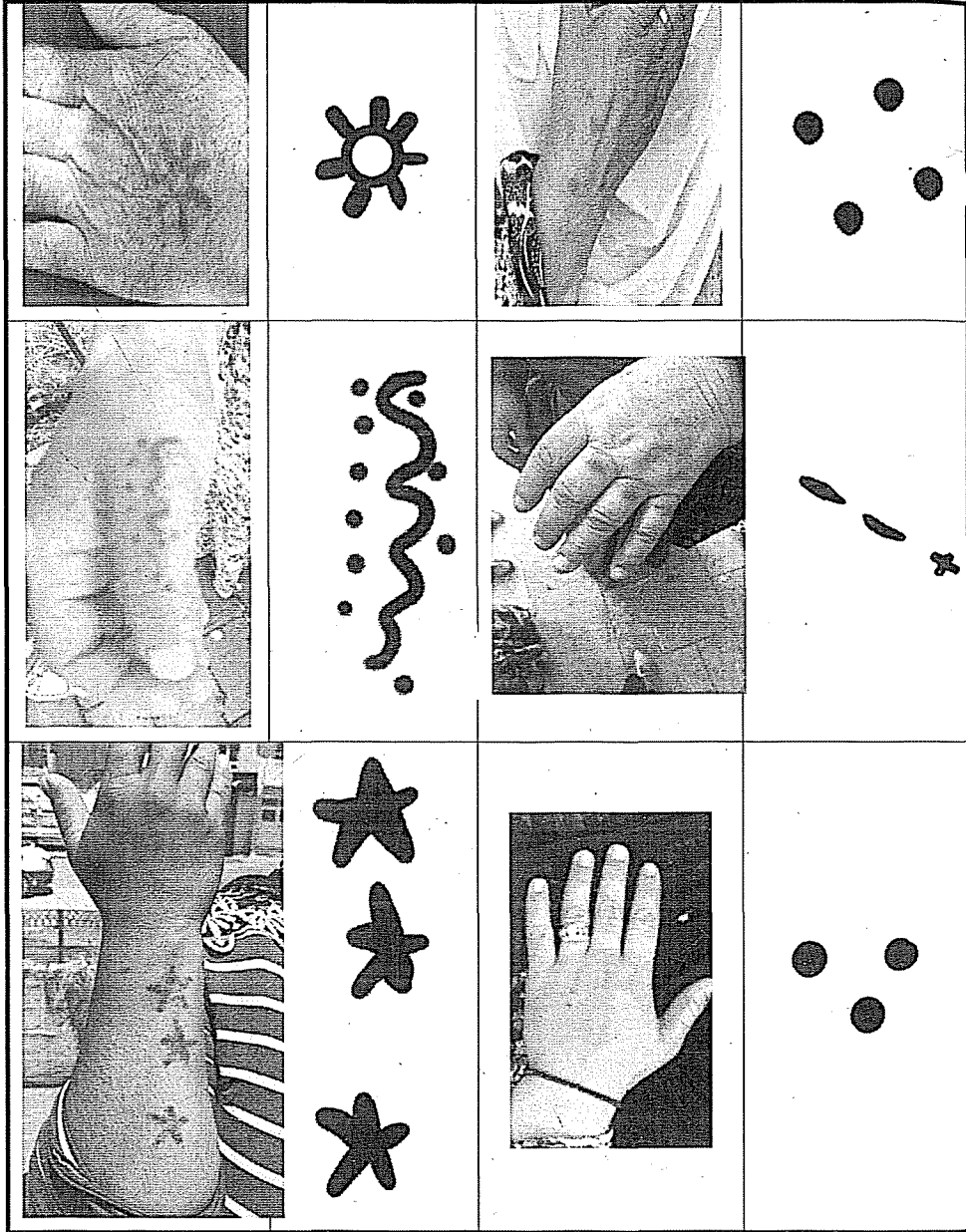
Saha araştırmasında el bölgesinde kayıt edilen dövmeler (Çapık, H.Ö., 2020).

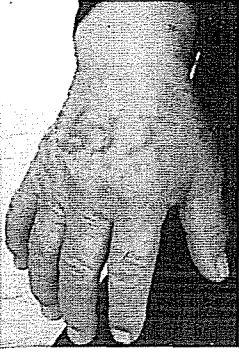

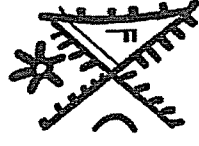
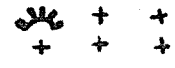
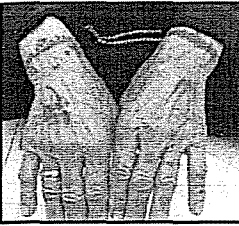
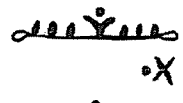

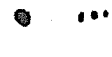

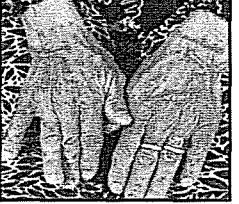

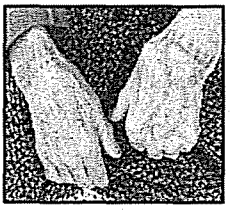

			
			
			
			

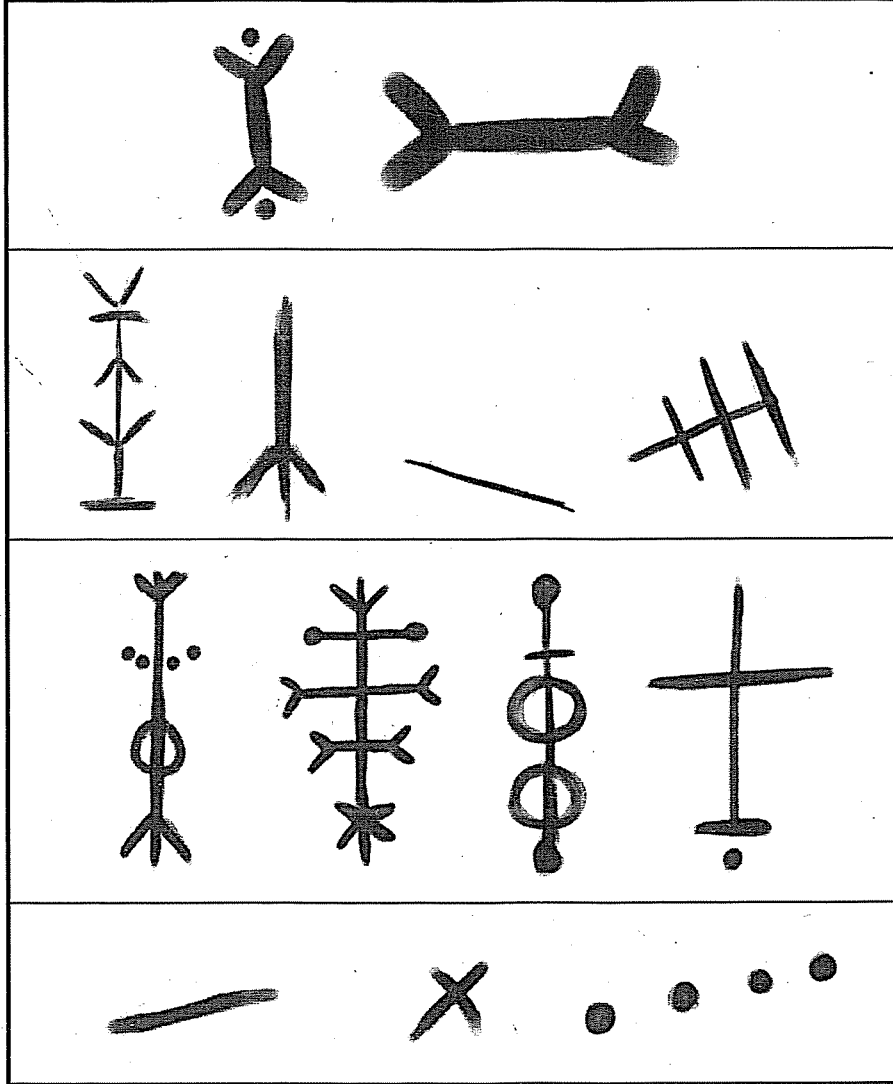
			
			
			
			

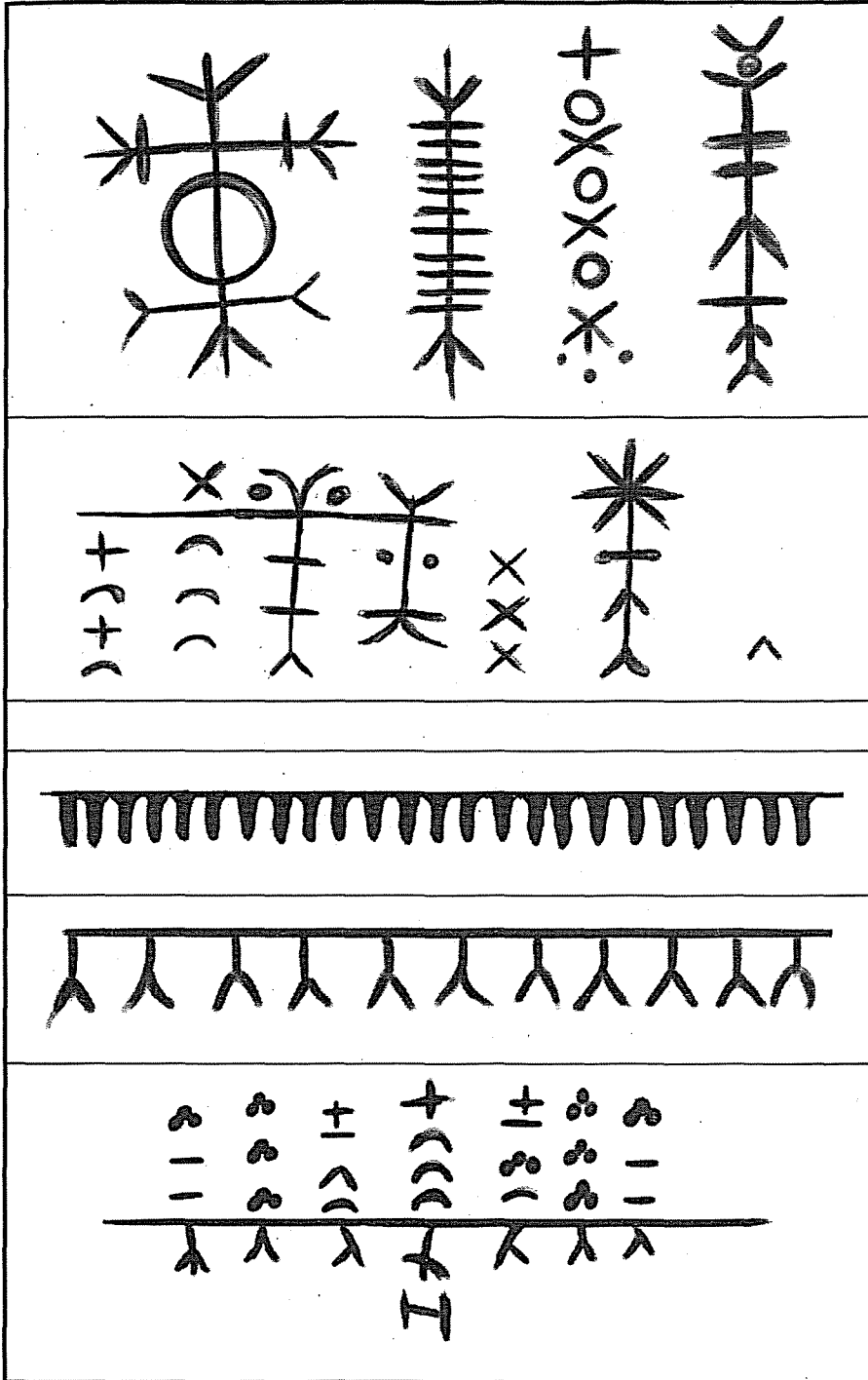
			
			
			
			

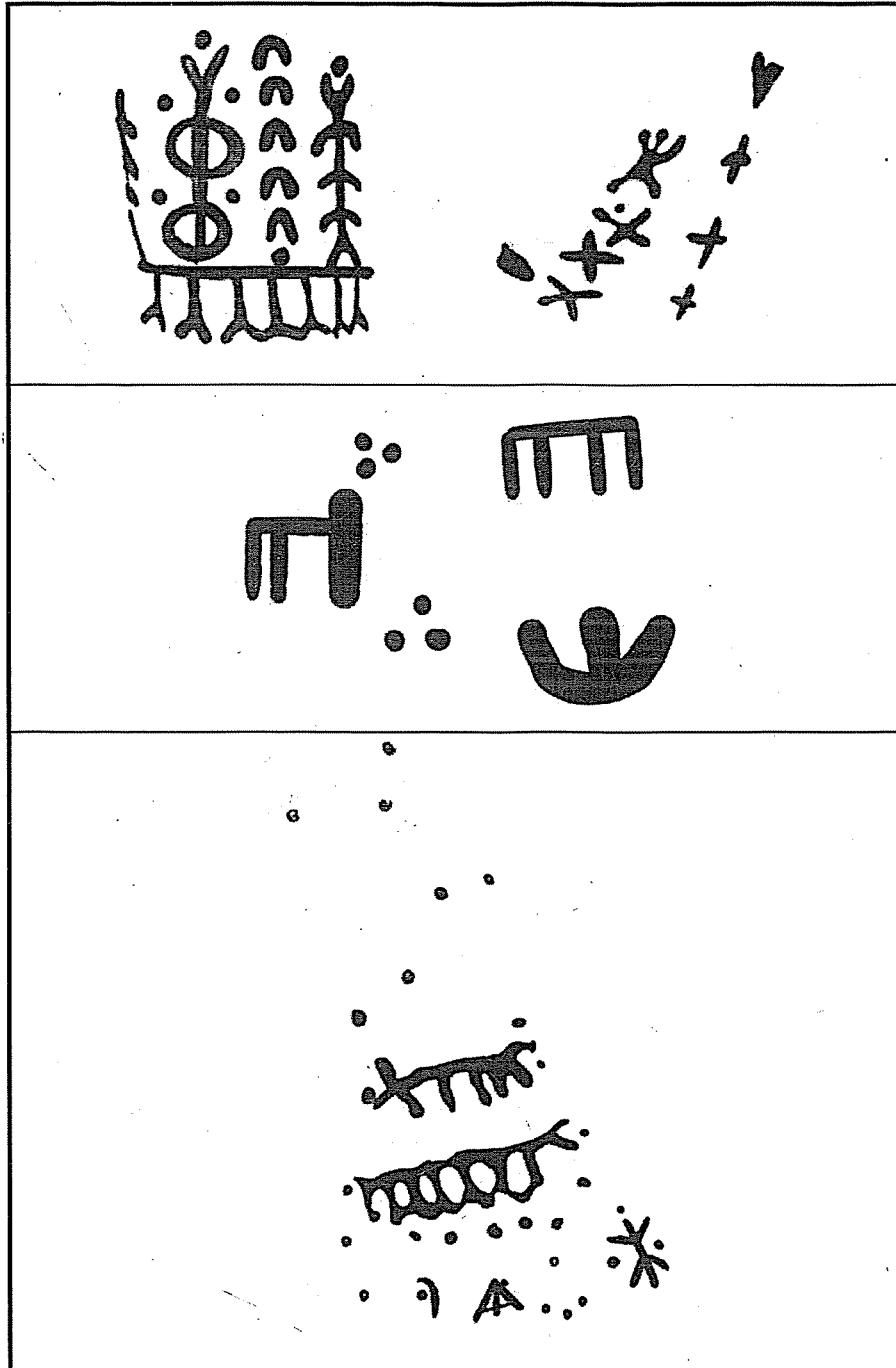

	<p>6J5</p>		
	 		
	   		
	     		

Saha araştırmasında kayıt ayak bölgesinde edilen dövmeleler
(Çapık, H.Ö., 2020).

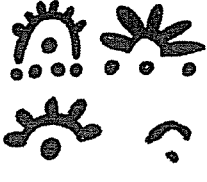

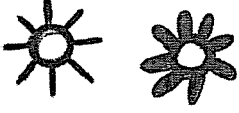
“Dövmeyi yapan kişi birtakım dinsel ve büyüsel kuralları yerine getirmek zorundadır. Çeşitli model ve örneklerle yapılan dövme işlemlerinin deriye işleniş zamanları bazen aylarca bazen de birkaç yıl sürebilmektedir. Dövmenin estetik yönüne göre çok daha önem taşıyan yanı hemen her zaman dinsel, büyüsel, iyileştirici, toplumsal ve cinsel rolleri belirleyici, bağlı bulunan topluluğu işaret edici özelliğidir.” (Kadıoğlu, 2002).

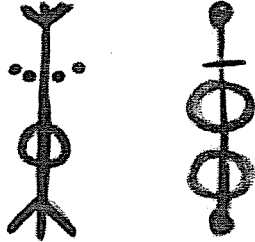

Mardin’de yapılan dövme sosyo-kültürel ve toplumsal yapı içinde kendini ifade etmek, aidiyet geliştirmek, dinsel-büyüsel köken ve aşirete bağlılığını göstermek amacıyla yapılır.

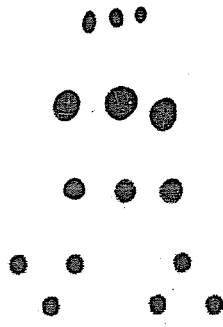

Mardin’de yapılan dövme işlemlerinin genel amacı:

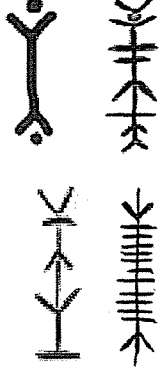

1. Kötü güçlerden korunma: kendine zarar vermesini engellemek, zararlı hayvanlardan korunma,
2. Hasta olmamak,
3. Güzel görünmek evlenmek, evliliğe hazır olduğunu göstermek ve eşinin beğenisini kazanmak,
4. Elinin bereketli olması
5. Şans ve baht getirmek,
6. Soyunun devamı,
7. Nazardan korunma hasta olmamak,
8. Kuma gelmemesi
9. Doğurganlık,
10. Uğur ve tılsım,
11. Temel amaç: fiziksel ve ruhsal etkilerin yaratmış olduğu olumsuzlukları bir nebze olsa ortadan kaldırmak,

<p style="text-align: center;">Haç motifi</p> <p>Bu motif Hristiyanlığın simgesi olarak kabul edilmiştir. Haç motifi kökeni daha eskilere, Paganizme uzanıyor. Daha çok Yezidi kadınların bedenlerine işlediği bu motif genelde el veya parmaklara, şakaklara ve alın üzerine yapılır.</p>	
<p style="text-align: center;">Kalp Motifi</p> <p>Asil ağa kızlarının bedenlerinde hayat bulan kalp, yüzyıllar boyunca sevgiyi, aşkı simgelemiştir. Evrensel bir motif olan kalp motifinin işlendiği bedenler bize aşkın ve sevginin her daim içimizde bir yerlerde olduğu hatırlatır.</p> <p>Abiç (2011: 52)'ye göre, kalp motifi genellikle erkeği cezbetmek için aşk, sevgi ve cinselliği simgelemek için kadınlar tarafından el, ayak ve göğüs üzerine yaptırılmıştır.</p>	
<p style="text-align: center;">Yıldız Motifi</p> <p>Bu motif yol gösteren, güzellikleri ve parlaklıklarıyla karanlık gecelere ışık ve umut vermektedir. Motifte, gökyüzünden yere inen yıldızlarla süslenir ve işlendiği bedene güzellik ve olumlu enerji aktarıldığına inanılır. Arapça necm Kürtçe ster olarak bilinen yıldız en çok karşılaşılan dövme motiflerindedir ay ile birlikte tek nokta(•) beş köşeli yıldız şeklinde ve hilalin açık ucuna tek nokta şeklinde uygulandığı görülmüştür.</p> <p>Kalafat (2012:149)'e göre Karabağlı'larda kadınların yüzlerine iğne ile damga yapılır. Karabağlı Tereke toplumunda Araplı cemaatinin damgası yıldızdır.</p>	

<p style="text-align: center;">Ay yıldız motifi</p> <p>Araştırma sahasında en çok karşılaşılan ay yıldız motifi alın bölgesinde uygulanmıştır. Daire, yarım daire, içinde tek nokta ya da altında üç veya dört nokta çevresinde ışın çizgileri olarak stilize edilmiştir şekilde uygulanmıştır.</p>	
<p style="text-align: center;">Ay motifi</p> <p>Mardin alanı araştırmasında en çok karşılaşılan dövmelelerden Ay, kürtçe (hiv) arapça (heyve) olarak bilinir .motif genellikle alın bölgesinde hilal ,yarım ay, çember üçgen uçları açık genellikle nokta ile yıldız formu verilerek uygulanmıştır .Ay dövmesinin kadınların ve genç kızların ruh halinin aydınlık yanını tarif etmek için yapılır .</p> <p>Kalafat, (2012:149)'e göre Karabağlı Tereke toplumunda Hacı Efeli cemaatının damgası hilaldir.</p>	
<p style="text-align: center;">Güneş motifi</p> <p>Araştırma sahasında karşılaşılan güneş motifi el üstünde uygulandığı görülmüştür. Daire ve çevresinde ışın çizgileri olacak şekilde uygulanmıştır.</p> <p>Abiç (2011)'e göre genellikle el üzerine yapılan güneş motif asalet, aydınlık ve umudu temsil ediyor. Güneşi bedeninde taşıyan kişinin sağlıklı bir hayatı olacağına inanılıyor.</p> <p>Hazar (2011)'e göre güneş motifini taşıyanın her daim sağduyulu, akıllı ve zeki olacağına, ahirette yanmayacağına delaletmiş. Çok rastlanan güneş ve ay motifleri yaşam kaynağını, sonsuz yaşam isteğini simgelemektedir.</p>	

<p>Tek nokta motifi</p> <p>Her şey bir nokta ile başlar. Bir destan, eşsiz bir tablo veya şiir, hepsi tek bir noktadan doğar. Dövmelerde kullanılan tek nokta motifi de her şeyin başlangıcını hatırlatır. Kadın, erkek ve çocukların bedenlerine işlenen bu motif kötülüklerden korunduğunu, şans ve uğur getirdiğine inanılır.</p>	
<p>Başak Motifi</p> <p>Bu motif Yüzyıllar boyunca bolluk ve bereketin bir simgesidir. Dövmelerde bedenlerine işlendiği insanların hayatına bereket ve bolluk getireceğine inanılır. Başak motifi bereketi temsil eder, bölgede sık karşılaşılan bitki olmasından tercih edildiği kolda ve bacak bölgesinde birbirini takip eder şekilde birkaç tane (v) ve (c) şeklinde uygulanmıştır.</p>	
<p>Halhal motifi</p> <p>Mardin yöresinde gümüş halhal yaygın olarak kullanılan takılardandır, halhalın ses çıkarma özelliği ve maddi kullanım zorluğundan dolayı dövme olarak tercih edilmiştir. Hemen hemen birçok kadının ayak bileğinde bulunan halhal motifi süslenme amacıyla kullanılmışlardır.</p>	
<p>Rebap motifi</p> <p>Rebap, telli ve yaylı bir sazdır. Kemençe gibi dize dayayarak yayla çalınan rebap, kemençe ve kemanın atalarından sayılır. Kemençe gibi üç telli olan rebabın iki ve tek telli şekilleri de vardır. Hafif, tatlı, yerine göre şen veya hazin bir sesi vardır (Öztuna 1990: 221).</p>	

<p>Mühür, Papatya çiçeği</p> <p>Bu motif bir hükümdarlık işareti sayılan mühür, güç ve kudreti temsil etmektedir.</p>	
<p>Çiçek</p> <p>Çiçek motifi güzelliğin ve ahengin işaretidir. Bu motif daha çok beğenilmek için de uygulanmıştır.</p>	
<p>Üç nokta motifi</p> <p>Bu motif kuma gelmemesi için yapılır. Avuçlarında üç nokta olan kadınların çoğu kuma olarak evlenmişler. Kuma gelmese de kendilerinin kuma olarak gittiklerini söyleyenlerde vardır. Ayrıca uğur getirdiğine inanılır.</p> <p>Kalafat (2012:149)'e göre Karabağlılarda kadınların yüzlerine iğne ile damga yapılır. Karabağlı Tereke toplumunda Balcı cemaatının damgası üç noktadır.</p>	
<p>İsmel Bikar motifi</p> <p>Sadece burun ucuna yapılan bu dövme türünün genellikle çocukların yaşamasını sağlamak için uygulanmıştır.</p>	
<p>Rısemiye</p> <p>Kadınların dudak ortasında başlayarak 1cm aşağıya doğru inen motifi, Arap alfabesindeki elif harfinin karşılığı olarak adlandırılmışlardır.</p>	

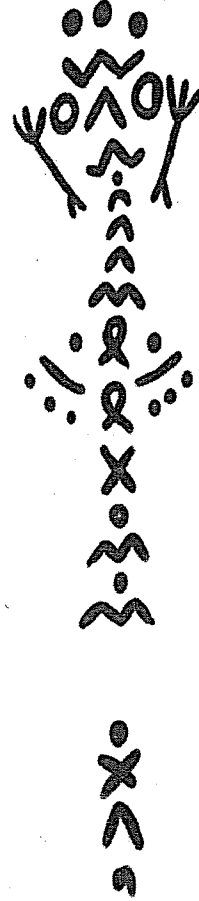
<p>Balık motifi</p> <p>Dövmede kullanılan ve balık olarak adlandırılan bu motif, Mezopotamya'nın taş oymalarında su ve balık doğurganlık simgesidir.</p>	
<p>Tavşan motifi</p> <p>Doğurganlık özelliği nedeniyle doğurganlığı sembolize eden hayvanların başında gelir.</p>	

Akrep Motifi

Mardin Bölgesinin coğrafi yapısından dolayı sıklıkla karşılaşılan akrep, yöre kadınları akrebin zehirinden korunmak için stilize edilen akrep dövmesini vücutlarına işlemişlerdir. Akrep motifi gücü simgelemektedir. Abiç (2011:24)'e göre, güçlü bir kadın olan Zeynep Açı teyze gücüne biraz daha güç katması için kolunda akrep motifli dövme yaptırmış. Ayrıca zehirli böceklerin ısırmasına karşı koruduğuna inanılmaktadır. Erbek (2002:130)'e göre, Anadolu dokumalarındaki akrep motifi de korunma amacıyla kullanılan motiflerden biridir. Akrep motifi sembolik olarak şeytanın ruhunu temsil eder. Nazardan korunmak için göz şeklinde nazarlık kullanılıyorsa, akrep motifli de kendisine zarar verecek mahlûkata karşı korunmak için kullanılır. Anadolu el sanatlarında Akrep zeminde ve dış bordür süslemelerinde kullanılmaktadır.

Boğazdaki akrep motifi çeneden aşağıya inene ağaç ya da dal motifidir. Gücü simgeleyen bir dövme motifidir. Zehirli böcek ısırığından korunduğu inancı da mevcuttur.

Kalafat (2012:152)'e göre bu motif Yörede en dikkat çekici ve en özel olan dövme motif ceren adı verilen hayat ağacı motifidir. Kadınlarda çeneden başlayarak boyundan iki göğüste şekillenen ceren ya da hayat ağacı motifi ana tanrıca inançlarından kaynaklanmaktadır. Ceren annenin doğurganlığını cerenin gelişim evrelerini ve nihayet hayat ile ölümü temsil etmektedir

Göz motifi

Anadolu insanı yüzyıllardan beri insanın bakışlarında dolayı ve diğer insan, hayvan ve cansız nesnelere zarar verdiğine inanılan nazar, kişinin kendini, ailesine ve malını kem gözlerden mistik ve kötü güçlere karşı korumak için nazarlık kullanmaktadır. Abiç (2011:43)'e göre dövmede nadir olarak kullanılan göz motifi kem gözlerden, nazardan ve negatif enerjiden korunmak için yapılmaktadır.

Gülensoy (1998:141-143)'a göre, Anadolu insanı kendini zararlı dış etkenlerden geleneksel inançları ve deneyimleri sayesinde korumaktadır. Nazardan korunmak için göz şeklinde nazarlık kullanmaktadır. Dokumalarda göz motifi sıklıkla kullanılmaktadır. Üçgen gözün stilize edilmiş halidir. Ancak göz motifi yöreye göre değişiklik göstermekte olup kare, dikdörtgen, eşkenar dörtgen şeklinde göz motiflerine rastlanmaktadır.

Yenipınar, Tunç (2013:198)'a göre, ucu yukarı bakan üçgenin ayak tabanı açık bırakılmış, açık olan yere güneş, ay motifi işlenmiştir. Üçgen motifi bereket ve nazar büyüsü olarak ifade edilmiştir. Motifin yapılma sebebi insanların bakışlarında bir gücün varlığına ve bakışların kötülüğe, zarara, şanssızlığa ve hatta ölüme bile sebep olabileceğine inanıldığı için korunma amaçlı nazarlık ve tılsım işlevi görmektedir.

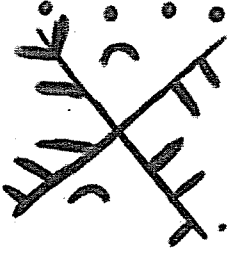
Koçboynuzu motif

Koçboynuzunun sivri uçları, tehlikeli bakışlara karşı korunduğu inancı bolluk, bereket ve gücü temsil eder.

Dövmede kullanılan Koçboynuzu motifi, Deniz (2000:190)'e göre boy ve soy aidiyet simgesi olarak bilinmiş, bolluk, bereket, üretkenlik kahramanlık, güç ve erkeklik sembolü bir tılsım olarak kullanılmıştır. Başlangıçta boylara ait sürülerdeki hayvanları ayırt etmek için yapılan damgalama işlemi göçler, savaşlar nedeniyle farklı bölgelere yerleşen boyların, kendi boyundan insanları tanımak için pratik olarak bedenlerine dövme motifleri uygulamışlardır.

Gülensoy (1998:109)'a göre, Koçboynuzu veya koçbaşı motifler Türk dokumalarında sıklıkla kullanıldığı için boy ve soy oymalarının yöredeki halı ve kilimlerinde de rastlanılmaktadır Yörük, Türkmen, Şavaklı, Avşar kilimlerinde görülen koçboynuzu motifleri ve geleneksel dövme motifleri "mertlik, yiğitlik, cesaret" anlamında kullanılmaktadır.

Makas veya Tarak motifi	
<p>Makas veya tarak motifleri kısmetin açılması anlamını taşır.</p> <p>El üzerine uygulanan stilize edilmiş kesişen doğrular olarak yapılan makas motifi, saha araştırmasında bir kaynak kişinin bilek içine yapılmış şekilde uygulandığı görülmüştür.</p> <p>Fırat (2017:127)'e göre karşılaşılan makas dövmesi biri gerçek şeklindeki, diğerleri daha çok kesişen doğrular şeklinde stilize edilmiştir. Bunların dışında terzilik mesleğini sembolize etmek için makas kullanılmaktadır. Bu sembolü taşıyan kaynak kişilerin terzilik mesleği ile ilişkisi bulunmamaktadır. Taşıyan kişinin el becerilerini artırma isteğiyle işlenmiş olabileceği şeklinde yorumlanabilir.</p> <p>Tarak motifi genellikle dişli, düz tarak formunda el, kol ve ayaklara işlenmiştir. Bazen taşı yada yün tarağını andıran bir formda alına işlenmiştir. Dokumalarda kullanılan tarak halı kilimlerde kullanılan motiflerdendir. Güzelliği, estetiği ve işlevselliği sembolize etmektedir (Fırat, 2017).</p> <p>Fransa'da dövme ustaları meslekleri simgeleyen dövmeler yapmışlardır. Örneğin; tarak ve makas berberliğin sembolü olmuştur. (France and Italy Tattoos 2013).</p>	

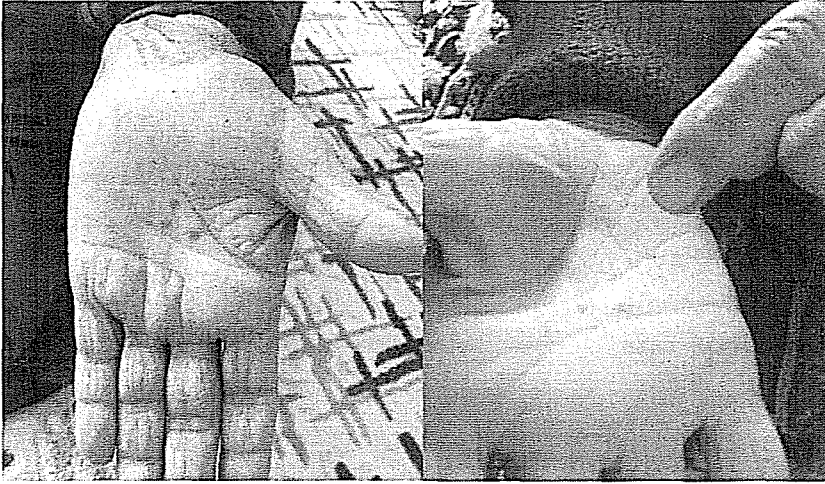
<p style="text-align: center;">Ayna motifi</p> <p>Beğenilme duygusunu ayna ile görmeye çalışan insan için ayna birçok toplumda şans, güç ve samimiyet olarak ifade edilmektedir.</p> <p>Bir kadın sembolü olarak kullanılan ayna araştırma sahasında sık karşılaşılan motifler arasında yer almaktadır.</p>	
<p style="text-align: center;">Tarak motifi</p> <p>Tarak motifi dövmelelerde güzelliği ve estetiği temsil ediyor. Tarak motifi bizi çok eskiye, geçmişe, güzelleşme ihtiyacının kökenine götürüyor.</p> <p>Abiç (2011:26)'e göre tarak kadınlık ve güzellik simgesidir. Eskiden saca süs olarak takılan taraklarla kol ve ellerinin belirli yerlerine naksettiklerini daha güzel ve estetik göründüğü düşüncesi ile bu dövme yapılmıştır.</p>	
<p style="text-align: center;">Şahmaran motifi</p> <p>İsmi efsanevi Şahmaran'dan alan bu motif, ayaklarının çokluğu ile bedenine işlenen kişilere güç işlerde yardımcı olacağı inancıyla yapılıyor. İnsan, kendi bedeniyle yetişemeyeceği işlerde "Şahmar"ın kırk ayağına umudunu bağlıyor.</p>	

Dövmenin Yapım Teknikleri ve Araç Gereçler

Dövme uygulaması toplumların yaşam tarzları ile ilişkilidir. İnsanların bulunduğu coğrafyaya, yaşadığı kültür ve yaşam tarzı dövme yapılış şeklini, kullanılan malzemeleri ve yapılan motiflerde de farklı göstermektedir.

Her toplum kendi dövme stilini oluşturmuştur. Toplumların yaşam tarzları farklı olunca yapılan dövme uygulaması da, yapılış şeklide kullanılan malzemelerde farklı olabilmektedir

Saha araştırması sırasında görüşülen Mardin ilinin Kızıltepe ilçesi Alakuş köyünde Gülçin teyze 9-10 yaşlarında dövmeyi yaptırdım. O zamanlar dövme yaptırmak moda olduğundan her kez yaptıyordu. Bende annemi küçük yaşta kaybetmişim, dövme yaptırmak için çok ağladığım için bana da yengem yaptı. O dönemde makyaj yapmak yoktu, güzelleşmek için dövme yaptırılırdı. Güzelleşmek, dikkat çekmek için yaptırdıklarını özellikle o zamanlar avuç içine 3 nokta yaptırmanın üstüne kuma gelmeyeceğine inanılıyordu. Hiç kuma gelmesin bende 4 nokta yaptırdım (Şekil 7). Aydınlanmak için kullanılan çıranın isi ve kız çocuğu emziren annenin sütüyle iyice karıştırıp bir karışım hazırlanır. Önce 3 iğne karışıma batırılır sonra bu 3 iğne ile bedenini döverek, karışımın deri altına geçene kadar uyguladığını kanayan yaranın bir hafta içinde kabuk bağlayıp iyileştiğini ifade etti.

Avuç içinde 3 nokta 4 nokta (Çapık, H.Ö., 2020).

Sonuç

Mardin yöresinde görülen geleneksel dövmenin tarihi, yapılış nedenleri, şekilleri ve taşıdıkları anlamlar incelenmiş ve elde edilen sonuçlar ana hatlarıyla aşağıda verilmiştir.

1. Mardin'de yapılan ve bedenlerde hayat bulan dövme/dek sosyo-kültürel ve toplumsal yapı içinde kendini ifade etmek, aidiyet geliştirmek, dinsel-büyüsel köken ve aşirete bağlılığını simgelemek amacıyla yapılmıştır.

2. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde dövmenin yapılma amacı; güzel görünmek, kuma gelmemesi ve ayrıca, kötü güçlerden, nazardan korunmak, hasta olmamak, evlenmek- beğenilme, bereket, şans ve baht için ve sevdiklerine yönelik bir bağlılığın göstergesidir.

3. Bununla birlikte dövme yapan kaynak kişilerin farklı yorumlamasına bağlı olarak, birden fazla anlamın taşıyıcısı olabilmektedir. Temel amaç; fiziksel ve ruhsal etkilerin yaratmış olduğu olumsuzlukları bir nebze de olsa ortadan kaldırmaktır. Günümüz modernizesiyle dövmelerin yapılış amacında bazı değişim ve dönüşümler vardır. Yapılan görüşmelerde kaynak kişilerin dövme yaptırma amaçları özgürlüğünü ilan etmek ve içinde bulunduğu gruba, aşirete aidiyetini göstermek için yapılmıştır.

4. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaygın olarak yapılan dövme, eskiye nazaran büyük bir azalma görülmeyle birlikte hala az sayıda dövme yaptıran kadın ve erkekler mevcuttur.

5. Dövmenin tarih öncesi geçmişinden bugüne olan yolculuğu göz önünde bulundurulduğunda, geçmişte kabile veya toplulukların işareti olduğu ve belirli geleneksel kültür işaretleri taşıdığı bir uygulamadır. Bu uygulamanın köken mitlerinin, bağlı bulunduğu düşünce ve inanç ağır basmaktadır. Geleneksel kültürlerde söz ile ifade edilemeyen

vücudun belli bölgelerinden çizilen motiflerle anlatılmaya çalıştığı bir ifade aracıdır.

6. Yapılan bu çalışmada saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri incelenmiş, kaynak kişilere kullanılan motifin isminin ve anlamının ne olduğu, neden söz konusu sembolün tercih edildiği sorulmuş ve çalışma üzerine gerekli araştırmalar yapılmıştır. Saha araştırmasında kaydedilen dövme motifleri uygulandığı uzuvlara göre sınıflandırılmış ve dövme motifleri yüz, el, ayak ve vücudun görünmeyen yerlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu dövme motiflerin anlamları ayrıntılı olarak verilmiştir.

7. Dövmeyi vücutlarına uygulayan kişilerin dövmeleri isimlendirmekte zorlandıklarını veya aynı motif farklı isimlerle adlandırıldığı görülmüştür.

8. Mardin ve çevresinde beden üzerinde çizilen dövmeler kültürel izler taşıyarak geçmişten günümüze kadar önemli bilgiler ve izler taşıyarak bir aidiyet oluşturmuştur.

Kaynaklar

- Begiç, H. N., Çapık, H. Ö. (2020). Anadolu kültüründe damga/tamga/dövme: Mardin örneği. Millî Folklor. Yıl: 32. 16(126). 153-174.
- Çapık, H.Ö., 2020. Kadın Süslenmesinde Kültürel İzlerinden Biri; Dövme. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sanat ve Tasarım Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. s.141.
- Çetin, N., (2015). Güneydoğuda Dövme Kültürü, <http://www.anadoludergisi.com/guneydoguda-dovme-kulturu/> (Erişim, 10 Mart, 2019).
- Çevik, A., 2006. Üç yüzyıllık bir başkent: Mardin. I. Uluslararası Mardin Tarihi sempozyumu Bildiriler Kitabı. Mardin, 26-27-28 Mayıs 2006, s.63-78.
- Diyarbakirli, N. 1972." Hun Sanatı", MEB Devlet Yayınları, İstanbul.

- Fırat, M., 2017. Kaybolan İzler - Güneydoğu'da Geleneksel Dövme ya da Dek ve Dak, YKY yayınları, İstanbul, s.168.
- Greek and Roman Tattoos. (2018).
http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/greek_roman_tattoos.html (Erişim 15, Kasım, 2018).
- Hazar, M 2007, Mardin, Kızıltepe-Bozhöyük Yöresinde Beden İşaretleri, Diyarbakır ve Makalelerle Mardin Cilt III, Mardin Valiliği, İstanbul: İmak Ofset, s.347-365.
- Kadıoğlu N., (2002), "Anadolu'nun Bazı Yörelerinde Dövme Adeti ve Bu Ade-tin Çağdaş Yaşamdaki Yeri" ve "Doğunun Tenindeki Nakış", Atlas Dergisi, Ağustos, Sayı 113.
- Mardin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2019. Mardin ve İlçelerin Tarihçeleri,
<http://www.mardinkulturturizm.gov.tr/> (Erişim, 11 Nisan, 2019).
- North American Tattoos. (2018).
http://www.vanishingtattoo.com/tattoo_museum/north-american-tattoos.html (Erişim 22 Kasım, 2015'te alınmıştır.
- Sarıbıyık, M. 2006. XII. Yüzyılda bir ticaret ve kültür şehri olarak Kızıltepe/ Koçhisar/Düneysir I. Uluslararası Mardin Tarihi sempozyumu Bildiriler Kitabı. Mardin, 26-27-28 Mayıs 2006, s.597-602.
- TDK. 2020. Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim 28 Haziran, 2020).
- TDV. 2020. Türk Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, (Erişim 28 Haziran, 2020).
- Yaran, R. (1994), Dövme". İslam ansiklopedi, Cilt 9, S.521-522.
- Yücel, Ö.D. ve Çevik, A. 2015. Kimlik ifadesi olarak dövme. Kriz Dergisi, 23 (1-2-3), s.17-26.